

Arhitekture ne delaš, temveč jo živiš

Intervju z Matejo Ktrašnik in Polono Lipičnik

Zasnova in priprava pogovora: skupina Ženske v arhitekturi, ZAPS

Mateja Ktrašnik (1974) in Polona Lipičnik (1971) sestavljata tim dveh slovenskih arhitektk, ki sta študirali na Tehniški univerzi v Gradcu. Diplomirali sta leta 2000 in 1998, danes pa delujeta v skupnem biroju Arhiteza v Mariboru. Ukvarjata se z arhitekturo, notranjim oblikovanjem in krajinskim oblikovanjem. Njuno pot zaznamuje delovanje ne samo v dveh državah, pač pa tudi širše. Svoje projekte in realizacije redno razstavljata in predstavljata na različnih mestih v Evropi in Aziji, prejeli sta že vrsto nagrad na arhitekturnih natečajih, za svoje delo pa tudi pomembne nacionalne in mednarodne nagrade: BigSEE Architecture Award, diplomo Mednarodne zveze združenj evrazijskih arhitektov (MASA) (Moskva, Ruska federacija), German Design Award, Iconic Architecture Award, Rat für Formgebung (Nemčija), Architecture MasterPrize (ZDA) in nagrado Leading Designers Award revije LUXlife (Anglija).

© Matjaž Wenzel

Sta dolgoletni prijateljici, ki sta po študiju v Gradcu ustanovili skupni studio. Kaj je njegovo vodilo?

Da, najin studio je nastal na podlagi dolgoletnega prijateljstva. Vodijo ga timsko delo, spoštovanje in medsebojna ustvarjalna povezanost kot osnovne vrednote. Radi podpreva tudi nove talente, ki stremijo k entuziazmu in so pripravljeni nadgrajevati svoje znanje, hkrati pa z nama delijo vizijo in strast do popolnosti. Biro sva poimenovali po povezavi med arhitekturo (ARHI) in sintezo (TEZA), z željo po sinergiji med teoretičnim ozadjem naših idej ter našimi oblikovnimi predlogi in realizacijami.

Kljub skrajni resnosti in odgovornosti se nama zdi pomembno, da se pri delu lahko tudi mnogokrat nasmejiva. Lahko bi rekli – in to nama je tudi všeč – da je naša stroka povezana s situacijsko komiko, ki jo doživljava skoraj vsak dan. To so drobne situacije, ob katerih se nasmejimo do solz, povezane bodisi z gradbišči, izvajalci, načrtovalci, projektanti drugih tehniških strok ali naročniki.

Kako si delita delo? Kako pomembni se vama zdijo odnosi znotraj ekipe?

Delo si deliva tako, da skupaj zoriva ideje in preiščljava zasnove. Mariborska Glazerjeva nagrajenka, pesnica Erika Vouk, je ob podelitvi nagrade dejala: »Nihče ni tako mogočen, da bi uspel in dosegel vse čisto sam.« Zavedava se, da kakovostni delovni procesi temeljijo na dobrih medsebojnih odnosih. Naše delo, snovanje in načrtovanje ter obujanje stavbe v življenje skozi proces gradnje, ni delo posameznika. Je interdisciplinarno timsko delo, usklajevanje in povezovanje delov v celoto, pri čemer je naloga arhitekta zadržati celotno sliko in skozi sodelovanje vseh vpletenih ohraniti izraz grajene strukture in temeljnih misli iz idejnega ozadja.

Kakšen je vaju način dela, kako poteka delo v vajinem studiu?

Glede na obseg in zahtevnost projekta ter glede na potrebno podporo drugih tehniških strok se lotiva izvedbe načrtovanja specifično za vsak projekt posebej. Kajti vsaka zasnova, vsaka stavba, vsako idejno ozadje prinaša s seboj nove in drugačne izzive, zmeraj je potreben individualni pristop, procesa načrtovanja ne prepuščava naključnemu toku. Z vsakim projektom se najprej spogledujeva, tehtava dobre in slabe strani, skušava odkriti pasti – ki jih je zmeraj dovolj, še posebej pri prenovah in rekonstrukcijah. Celotno najino ekipo navdihuje tehnološki napredek, na enak način kot čustva. Čustveni del izvira iz sanj o boljši, plemenitejši, bolj trajnostni, bolj navdihujoči arhitekturi, ki odraža nas in naše dožemanje okolice. Tehnološki del se ukvarja z novimi trendi, novimi potrebami in smermi sodobne

»Navdih črpava iz vizij prihodnosti in sledi preteklosti. Izraža se v čutenju, skupku zaznav iz okolja, odzivov na omejitve in na preseganje omejitev. Vsak najin projekt ima svoje ozadje, dušo in identiteto.«

arhitekture in nizke gradnje, z inovativnimi, stroškovno in z viri učinkoviti-mi zasnovami, ki se izogibajo tujim elementom in se osredotočajo na svetlobo in prostor. Aktivno udeležamo trajnost, zato najine zgradbe odražajo skrb za vpliv načrtovanja na okolje, hkrati pa se osredotočava na dolgoročne koristi prebivalcev in uporabnikov najine arhitekture.

Kdo so vajini naročniki?

Nabor naših strank je širok, od zasebnih do javnih naročnikov – občin, ministrstev in različnih javnih služb. Prav tako širok nabor vključuje tudi opis projektov, ki sva jih izvedli in jih še načrtujemo. Ne glede na velikost projekta se vsakemu posvetiva z enako vnemo in resnostjo.

Vaju je študij v tujini napeljal tudi k mednarodnemu delovanju? Vama je bilo zaradi njega lažje narediti korake tudi v tujino? V čem vidita posebnost, prednost, ki vama jo je dal študij v Avstriji?

Res delujeva tako na nacionalni kot na mednarodni ravni, kar nama omogoča izvajanje različnih pristopov, razmišljanje zunaj okvirov in spodbujanje inovativnih poti. Že med študijem arhitekture na Tehniški univerzi v Gradcu v Avstriji sva imeli priložnost spoznati ne samo novo kulturo in jezik, temveč tudi nove pristope, in delovati v izredno mednarodno in interdisciplinarno naravnem okolju fakultete, ki je omogočala pridobitev tako umetniških, družboslovnih kot tudi tehniških znanj. Posebej je študij zaznamovala izredno mednarodna struktura profesorjev – z najrazličnejših koncev sveta, s širokim pogledom in željo po kakovostnem prenosu znanja na bodoče generacije. Gostujoča predavanja odličnih posameznikov so nam omogočila, da smo poslušali Zaho Hadid, Kazuyo Sejima, Thoma Mayna in še mnogo drugih arhitektov, kar nam je v času, ko je bil svetovni splet še v povojih, zelo veliko pomenilo in nas posebej obogatilo. Po študiju sva poskušali vzdrževati tega mednarodnega duha in gledati onkraj okvirov naše države. Leta 2005, s prvo mednarodno zmago – Grand Prix na Mednarodnem bienalu mladih arhitektov pod okriljem UIA v Minsku v Belorusiji – se nama je odprla tudi marsikatera nova pot. Znava ceniti lastno kulturo in identiteto, hkrati pa naju zelo veseli, notranje izpolnjuje in nadgrajuje sodelovanje tako z razvitejšimi deželami kot tudi z nam bližjimi slovanskimi deželami. Naše sodelovanje sega od Istanbula do Kijeva in Minska. Ponosni sva, da sva bili mednarodno nagrajeni ne samo v zahodnih, temveč tudi v vzhodnih deželah, kar daje velik poklon najini širini. Najino najbolj oddaljeno gradbišče je bilo leta 2017 na Kitajskem, za paviljon mesta Maribor s krajinsko ureditvijo za razstavo Garden Expo 2018 v Džengdžovu, za kar sva prejeli tudi priznanje tega mesta.

Kako vidita arhitekturo?

S projektom se zmeraj ukvarjava tako, da najdeva njegovo inherentno miselno ozadje in identificirava logiko, funkcijo in obliko, značilno za vsako posamezno okolje. Najin proces projektiranja temelji na prepoznavanju izziva in na močnem čustvenem ozadju. Čute in občutke poskušava vplesti v vsak projekt. To jim daje lastno identiteto, na ta način jim vdihneva življenje. Iz visoke ravni čustev, ki jih integrirava v načrtovanje, izhaja najina predanost odličnosti. Tako ustvarjava edinstveno in za vsakega svojo uporabniško izkušnjo. Vizijo te edinstvenosti si prizadevava približati vsaki stranki ter jo voditi skozi proces načrtovanja in gradnje, s sooblikovanjem glede na njene želje, namene in potrebe. Množica teh izkušenj nama daje vpogled in sposobnost ustvarjanja sodobne arhitekture, ki je usklajena in diha z lokalnim okoljem.

Kaj vaju pri delu navdihuje in vodi?

Navdih črpava iz vizij prihodnosti in sledi preteklosti. Izraža se v čutenju, skupku zaznav iz okolja, odzivov na omejitve in na preseganje omejitev.

Vsak najin projekt ima svoje ozadje, dušo in identiteto. V vizionarskem delu svojega procesa oblikovanja poskušava na nov način preveriti in premisliti odnose med kulturo, grajenim okoljem, strukturo, prostorom in funkcionalnostjo. Najina osnovna naloga je graditi mostove med potrebami in pričakovanji strank ter poiskati najprimernejši koncept za njihovo izpolnjevanje. Nove vrednote ustvarjava tako s preoblikovanjem kot z novim oblikovanjem, zmeraj pa najprej raziščeva prostorske danosti in poiščeva tematsko idejno ozadje. Proces ustvarjalnosti tako temelji tudi na določenih omejitvah, prostorskih, finančnih in časovnih. Ustvarjalnost pomeni poiskati navdih, mu slediti skozi proces načrtovanja in ga preleti v živo strukturo, stavbo, okolje, interier ali zunanjo ureditev. Snovanje novih zamisli združujeva z iskanjem novih poti za uresničenje idej, z odzivi na družbene spremembe, s čutenjem prostorskih zagat in zakonitosti.

Tukaj se dotaknemo poslanstva ...

Najin cilj je zagotoviti dialog med posebnostmi različnih strani, prisluhniti željam in potrebam ter jih umestiti v sodoben prostor, ki ni larpurlartističen in formalističen, temveč čuti vsakega svojega uporabnika. Oblikovanje večjih javnih objektov za učinkovito izpolnjevanje etičnega poslanstva in služenje družbi zahteva hitro in kompetentno reševanje številnih specifičnih izzivov, ki nastajajo. Ta izziv naju je že mnogokrat pripeljal na višjo raven in še okrepil vero v lastne sposobnosti.

Kaj je za vaju arhitektura? Kaj vama pomeni?

Arhitektura nama kot mejna veda med naravoslovjem in tehniko ter družboslovjem in filozofijo ponuja neskončen nabor možnosti in področij, na katerih lahko delujeva, se izražava, tvoriva in se udeležava. Zavedava se in poudarjava, da je stavba zelo opazen poseg ne le v prostor, ampak tudi v področje vedenjskih izborov. Kot odgovor na ta izziv gradnja zagotavlja urbano sobivanje in simbiozo ljudi s preišljenimi in ustvarjalnimi strukturami in okoljem. Arhitekta vidiva kot enega iz skupine »ustvarjalcev identitete«, ki sodeluje pri vzpostavitvi občutka kraja, skupnosti, domovanja ali delovanja za ciljno skupino uporabnikov.

Kako vidita prihodnost arhitekture?

Spodbujanje inovativnih poti naju vodi k nenehnim izzivom na področju konceptov, povezanih z naravo prostora, hkrati pa se osredotočava na izkušnje in oprijemljive podrobnosti. V času, ko kakovost ni več samo v fizičnih lastnostih krajev, se moč arhitekture kaže tudi v pametni integraciji novih inteligentnih sistemov, ki se opira prav na te oprijemljive detajle, zaradi česar so visokotehnološki objekti tudi umetniška dela. V letu 2022 in pozneje bova nadaljevali razmišljanje o odnosih med kulturo, grajenim okoljem, strukturo, prostorom in funkcionalnostjo, da bova ostali v ospredju sodobne arhitekture.

Za prihodnost arhitekture nosimo celotno odgovornost arhitektke in arhitekti. To, kako poslušamo, kako postavljamo robne pogoje, kako medsebojno spoštujemo kolege iste stroke in kakšen odnos imamo do naročnika, nas postavlja na mesto v družbi, ki nam pritiče.

Je to tudi glavni izziv našega poklica?

Kot glavni izziv arhitekturnega poklica prepoznavava večplastnost umeščanja arhitekturnih vsebin. Zaradi raznolikosti vsebin svojih objektov sva zmeraj v procesu učenja in spoznavanja novega.

Kdaj pri delu začutita zadoščenje?

Vsakič, ko iz faze načrtovanja vdihneva življenje novemu objektu, nama to pomeni novo rojstvo, nov organizem. Ne glede na zgodbo, ki sva mu jo namenili, vsak objekt zaživi v svojem načinu.

»Kot glavni izziv arhitekturnega poklica prepoznavava večplastnost umeščanja arhitekturnih vsebin. Zaradi raznolikosti vsebin svojih objektov sva zmeraj v procesu učenja in spoznavanja novega.«

Kakovostna izvedba in izpolnitev pričakovanj naročnika dobro zasnovanega projekta pomenita zadoščenje sami po sebi. Lepo nama je tudi, kadar to prepozna širša javnost.

Kaj vama pomeni arhitekturni poklic?

Arhitektura je poklic, ki nima začetka in konca. Je kot Moebiusov trak.

Avstrijske arhitektke poročajo o zelo slabi zastopanosti in položaju žensk v arhitekturnem poklicu. Je razliko opaziti že med študijem? Kako to vidita vidve kot zunanji opazovalki? V čem vidita razliko med delovanjem arhitekta, morda arhitektke, pri nas in v Avstriji?

Meniva, da slabša zastopanost in položaj žensk v arhitekturnem poklicu nista vezana na geografsko poreklo, temveč sta globalno stanje našega poklica. Biti ženska v tej panogi je zelo težko, saj je izjemno konkurenčna. V našem poklicu je zelo veliko tveganja, tekmovanja, samoizražanja, in vse to so lastnosti, ki jih ženske dojemamo in uresničujemo drugače kot moški. Pri procesu pridobivanja naročil se pogosto uporabljajo metode in načini, ki se jih ženske izogibamo. Kultura tekmovanja je v arhitekturi mnogokrat odločilna, žal se tekme ne začnejo zmeraj za vse za isto startno črto. Zakaj je tako? Morda po eni strani zaradi ženskih lastnosti upoštevanja sočloveka in skrbi za družino, upoštevanja druge, nasprotni strani, pripravljenosti za dialog in kompromise. Tudi naju moti ta grobost, ki sva ji izpostavljeni. Morda je zato tako malo zvezdniških arhitektk?

Razlika v delovanju naše stroke pri nas in v Avstriji je predvsem v spoštovanju naše stroke. V Avstriji je naš poklic mnogo bolj cenjen in razumljen. Pri nas pa sta žal samograditeljstvo in misel, da vsak zmore vse sam in potrebuje samo žig, kar je bilo značilno predvsem za obdobje naše polpretekle zgodovine, pustila velike posledice. V Avstriji naročnik razume, kaj želi in česa ne zna in ne zmore. Prav tako je zelo prisotno in opazno zaupanje v znanje, ki ga dajo univerze, in spoštovanje tega znanja, pa tudi inženirskega poklica na splošno.

Ko govorita o arhitekturi, poudarjata njen čutni in čustveni del. Se vama zdi, da je s tem povezana vloga žensk v arhitekturi?

Vlogo žensk v arhitekturi vidiva predvsem skozi dodajanje drugačnega in močnejšega čustvovanja, ki daje stavbam drugačen občutek, drugačno možnost uporabe. Uporabnik ene izmed najinih stavb – večstanovanjskega objekta v Mariboru – nama je dejal, da se čuti, da je načrtovani tloris izdelala ženska, in da je lepo živeti tukaj. Na takšen način se prepozna in za čutiva svojo družbeno odgovornost in poslanstvo. Ženske vnašamo v arhitekturo desno hemisfero možganov, čustva, igrivost, ustvarjalnost.

Kako usklajujeta delo in materinstvo, družino?

Najverjetneje se bodo vsi kolegi iz najine stroke strinjali z nama, da arhitekture ne delaš, temveč jo živiš.

Tukaj morava povedati, da je arhitekturni poklic izrazito neprijazen do družin. Našli sva svoj način vodenja biroja in usklajevanja družinskega življenja. Arhitekturnih natečajev se večinoma ne udeležujeva, saj zaradi nočnega dela in dela ob koncu tedna puščajo le malo časa za družino. Ljubezen do oblikovanja prostora prenašava – vede in nevede – na svoje otroke. Obe sva materi treh otrok in imava družinsko življenje, prepleteno in soodvisno z zasebnim.

© Matej Lozar

Skatepark v Mariboru

Kaj bi svetovali mladim arhitektkam, ki šele vstopajo v svet arhitekturnega poklica?

Mladim arhitektkam in arhitektom, ki si želijo delovati aktivno in kreativno, bi sporočili, da brez obilice igrivih misli, resnega dela, veliko entuziazma in ogromno vložene časa ne bodo dosegli prav mnogo. Za uspešno obvladovanje in opravljanje tega poklica ne obstaja delovni čas in ne obstaja stikalo za izklop. Zmeraj si v procesu ustvarjanja, razmišljanja, iskanja novih načinov in pristopov.

Iz vajinega odgovora razumemo, da med mladimi arhitekti in arhitektkami ne vidita razlike. Ali na svoji poklicni poti prepoznavata kakšno posebno potrebo oziroma podporo, ki bi jo morala stroka ponuditi ženskam?

Iz lastnih izkušenj lahko poveva, da bi morala stroka vsaj pri različnih javnih razpisih, natečajih in drugih najrazličnejših zahtevah o priloženih referencah za določeno časovno obdobje upoštevati čas, ko je ženska na porodniškem dopustu, in ga odšteti. Pri vsaki od naju to znaša vsaj tri leta.

Ali obstaja potreba po spodbudah, kot so posebne nagrade za ženske?

Ni potrebe za posebno spodbudo, meniva, da smo dovolj enakopravne.

Posebnost vajine zgodbe je to, da sta eden redkih timov uveljavljenih in mednarodno nagrajenih arhitektk pri nas, vajino pot kroji izkušnja tujine v času študija, pa tudi osebna, prijateljska vez. Kako bi povzeli svojo pot, kaj sta se ob njej naučili, spoznali ...?

Najina skupna pot se je začela pri pevskem zboru Druge gimnazije v Mariboru in še danes si z glasbo mnogo poveva. Meniva, da je poglavitno v svojem delovanju in bivanju ohraniti harmonijo, biti v harmoniji. Medsebojni odnos in podjetje gradiva na temeljnih vrednotah zaupanja, spoštovanja in marljivosti. Temu dodajava kreativnost, dialog in željo po novem. Z veseljem prideva v službo in s svojim sobitjem in sobivanjem ustvarjava dela, ki govorijo najino zgodbo.

Lahko z nami delita kakšno zanimivo anekdoto, povezano z arhitekturno stroko, iz svojega poklicnega ali zasebnega življenja?

Na pregledni razstavi Društva arhitektov Maribor, ki smo jo nedavno odprli, sva se z dvema kolegom iz naše stroke ob pregledu razstavnih plakatov soočili s čisto novimi principi gledanja na objekt, na interier, na sodoben minimalistični pristop – na tako pozitiven in zabaven način, da si bova definicijo, ki smo jo skupaj uvedli, zapomnili za zmeraj. Kot materi treh otrok sva obe iz gospodinjstva s petimi člani in posledično množtvom nalog, stvari, predmetov, želja, nemira, obveznosti. Ob pregledu fotografij asketsko minimalističnega interierja, ki ga je oblikoval naš kolega, smo prišli do skupnega zaključka, da to stanovanje omogoča samo omejeno bivanje, aktivno dvojino.